

MUGUR ANDRONIC, *Istoria Bucovinei, II, În epoca marilor migrații și până la încheierea formării Moldovei medievale*, Ed. Societatea Culturală „Ștefan cel Mare – Bucovina”, Suceava, 2014, 425 p. + 39 pl. a/n + 8 color, ISBN 978-973-0-18050-3.

În urma unor intense documentări teoretice și arheologice de teren în spațiul Bucovinei istorice, deci și în regiunea Cernăuți, a apărut volumul II (a XIII-a lucrare din seria editată de către Societatea culturală amintită mai sus, intitulată *Pagini din istoria și cultura Bucovinei*) a primei sinteze de istorie și arheologie dedicate zonei, începând din Paleolitic (vol. I, în 2008). Încurajând inițiativele societății civile, președintele Consiliului Județean Suceava, Cătălin Nechifor, a găsit de cuviință să prefățeze prezentul volum, care începe și cu un *motto* sugestiv: „În scrierea istoriei poate nu este atât de greu să cercetezi, cât este de greu să îndrepti greșelile altora ... și pentru cele mari trebuie și curaj...”, de ceea ce autorul a și dat dovadă.

În introducerea cărții, autorul, printre altele, ține să sublinieze, în mod clar, că fenomenul colonizării intense a Bucovinei cu slavii migratori nu a justificat ocupația stalinistă a părții sale de nord în secolul trecut și că nu are de gând să urmeze anumite vechi concepte/șabloane de epocă comunistă în unele interpretări de natură etnică.

Autorul s-a dovedit și acum un bun cunoscător al realităților și bibliografiei din regiunea Cernăuți și Rep. Moldova. Pe lângă aceasta, după cum era și necesar, lucrarea a fost structurată pe perioade cronologice distincte, ținându-se cont de unele evenimente istorice deosebit de importante, cu urmări distincte și în plan demografic.

Primele două capitole vizează conviețuirea dintre unele populații germanice răsăritene și dacii liberi din spațiul geografic studiat, cât și culturile materiale rezultate în urma acestora – cultura Tumulilor carpați și Sântana de Mureș, din intervalul veacurilor IV-V d.Chr. (p. 9-134). Pentru ambele sunt prezentate un istoric și stadiul actual al cercetărilor în domeniu. Se analizează riturile și ritualurile funerare, toate putând aduce informații prețioase asupra problemei atribuirilor etnice, cu atât mai mult cu cât, problemele de etnie au fost politizate în anumite medii politico-culturale. Firește, se analizează și nivelul de cunoaștere a celor două culturi, civilizații, inclusiv fenomenul creștinării parțiale a comunităților stabilite în acest spațiu geografic. Deoarece cercetarea științifică nu se poate realiza strict pe linia veche de demarcație a Bucovinei istorice (Bucovina habsburgică), se face apel, ca și în cazul capitolelor următoare, la numeroase analogii cu situații arheologice identificate în județele vecine celui sucevean, sau la regiuni ucrainene din apropierea regiunii Cernăuți.

În chestiunea romanizării dacilor liberi din nordul Moldovei (temă care, cu certitudine, va fi reluată și dezbătută în viitor), Mugur Andronic, în ciuda unei atât de intense afirmări a ei în fostul mediu istoriografic comunist, pledează în mod categoric pentru imposibilitatea desfășurării ei la o distanță atât de mare față de *limes*-ul imperial.

O bună parte din studiul autorului este dedicat slavilor, a căror migrație spre sudul dunărean a fost ușurată și de depopularea considerabilă a spațiului est-carpatic datorată impresionantei migrații a hunilor. În acest context, se analizează și unele vestigii legate de migrația asiaticilor în spațiul bucovinean.

Având în vedere o altă teorie veche, adânc înrădăcinată în arheologia românească, Mugur Andronic încearcă să demonstreze prezența ceva mai timpurie a slavilor în nordul Moldovei (spre începutul secolului al VI-lea), ei fiind deja bine cantonați în nordul și în apropierea Dunării de Jos, la mijlocul veacului al VI-lea (Procopius). Se face apel și aici la unele datări și din regiunea Cernăuți (cap. IVa. *Considerații asupra migrației slave spre teritoriul est-carpatic și a debutului său*, p. 135-153).

În subcapitolul IVb. (*Cultură și etnic în spațiul nord-moldav*, p. 154-190) se are în vedere stadiul cercetării intervalului cronologic al veacurilor VI-VII, mai ales pe baza descoperirilor arheologice din spațiul istoric bucovinean. Nu se neglijează nici problema etnogenezei slavilor și nici prezentarea culturii lor materiale, inclusiv tipul de locuințe și de așezări. Pe lângă populația indigenă, probabil și o parte din slavii sedentarizați au putut recepționa propaganda de creștinare, realizată mai intens odată cu domnia lui Iustinian.

Și în acest orizont cronologic sunt deosebit de însemnate descoperirile de factură funerară. Prezența monedelor bizantine și interpretarea lor nu sunt nici ele omise.

Următorul subcapitol – IVc. *Sfârșitul primului mileniu creștin în teritoriul bucovinean*, p. 191-224 – urmărește evoluția locuirii umane, încercându-se, în lipsa urmelor de locuire a comunităților protoromânești, de tip „Dridu” (identificate în regiunile sudice ale Moldovei), punerea în evidență a existenței unui orizont cultural apropiat de cel tipic comunităților slave, caracterizat prin prezența ceramicii lor de „acasă”, de tip „Luka Raikovecka’ja”. Desigur, opinia colegului sucevean, va provoca unele polemici printre „slaviști”. În continuare, sunt analizate cele mai importante vestigii arheologice din arealul menționat, cu trimiteri și la zonele învecinate, un loc aparte ocupându-l investigațiile proprii ale așezării de la Poiana-Zvorăștea (cu 43 de locuințe identificate), datând din veacurile VIII-IX, unul dintre marile situri premedievale din România.

Se fac referiri și la schimbările social-economice, oglindite în planul culturii materiale, dar și prin apariția primelor fortificații din lemn și pământ, de tipul „horodiștilor”. În funcție de datele cercetărilor de până acum, inclusiv cele ale primelor letopisește, se poate considera că teritoriul nord-bucovinean a fost locuit de către horvați (atestați în 907), cei care vor recunoaște în cele din urmă dependența de Kiev în 992, în timpul domniei lui Vladimir cel Mare.

Și pentru acest interval cronologic se face trimitere la complexele funerare cunoscute până în prezent.

Peisajul politic și demografic se schimbă major odată cu invaziile altor asiatici (*Pe un nou început de drum, spre leagănul statalității moldave*, cap. Va., p. 225-252) – maghiarii, uzii, cumanii, pecenegii și cumanii. În mod firesc, autorul încearcă să lămurească gradul de impact al acestora asupra arealului studiat, mai ales că sunt documentate o serie de toponime și hidronime turcice, dovezi ale prezenței unor enclave de migratori turanici. Inevitabil, el a fost nevoit să reia problema localizării și a originii bolohovenilor și a berladnicilor, despre care s-a scris mult.

Și invazia mongolă, mult mai bine cunoscută documentar, este analizată în relație cu realitățile etnico-demografice, social-economice, politice și culturale a teritoriului bucovinean. Cu certitudine, campaniile militare ale mongolilor a provocat distrugerea celor peste 30 de horodiști, localizate în nordul Moldovei. În vecinătate, cnezatul de Halici, sau mai departe spre răsărit, statele slave devin tributare puterii mongole, cea care a inițiat secole de-a rândul și o serie de raiduri militare prin Bucovina, dovedite de unele descoperiri arheologice specifice sau de existența unor toponime legate de tătari. Autorul oferă și informații importante și inedite legate de tezaurul monetar mongol de la Hliboca, din actuala regiune Cernăuți.

În subcapitolul Vb., *Considerații asupra spațiului bucovinean în secolele XI-XIII* (p. 253-304), autorul continuă prezentarea realităților istorice premergătoare formării statului medieval Moldova. Totodată, sunt discutate chestiuni care au indus procesul de constituire a structurilor urbane. În județul Suceava, a fost atestată și cercetată doar fortificația de la Siret, situată pe înălțimea sugestiv denumită „Horodiștea”. Cetățuia se află la marginea sudică a amplului sistem de fortificații cernăuțene. În județul Botoșani au fost identificate alte câteva puncte întărite cu elemente defensive rudimentare.

Un accent deosebit se pune pe problemele de demografie istorică, sporirea populației fiind unul dintre factorii determinanți ai procesului de constituire statală. Beneficiind de o experiență de peste trei decenii în cercetarea arheologică, Mugur Andronic poate aduce informații utile și la acest capitol. Deși, arheologii veacului trecut au negat existența nivelurilor de locuire proprii veacurilor XI-XII, autorul contra-argumentează prin documentarea a zeci de vetre vechi de sate, unde cel mai timpuriu orizont cronologic conține cunoscuta ceramică din epoca „descălecatului”, de tip „Lunca-Dorohoi”. Cu siguranță, contextul arheologic cercetat oferă indicii referitoare la amplul fenomen de colonizare de peste munți, date neacceptate în unanimitate de medievistica contemporană. Pe de altă parte, zona nord-bucovineană s-a remarcat printr-o

evoluție demografică deosebită (în secolele XI-XII), caracterizată printr-o densitate de locuire remarcabilă, în special între Prutul de Sus și Nistrul de Mijloc. În mod firesc, aici se vor forma și câteva așezări cu pretenții urbane (Cucelmin, Vasiliv, sau Onut), recunoscute ca atare și în vechile letopisețe rusești.

Mai mult, în partea nordică a Bucovinei, au existat și locuri de cult slave (unele sunt chiar sanctuare), precum cele de la Kulešovka, Rjavenk, sau Horbova (c. *Păgânism și creștinism în Bucovina*, p. 305-323, unde este vorba și despre procesul de creștinare a populației din zona studiată).

Următorul subcapitol (Vd. *Bucovina și „botezul descălecării” noului stat românesc Moldova*, p. 324-375), tratează condițiile de formare al statului medieval la răsărit de Carpați. În opinia autorului, constituirea statală din spațiul est-carpatic este strâns conexată de emigrările masive de peste munți (din Transilvania) și de pandemia de ciumă, care a cuprins întreaga Europă și a produs psihoza salvării vieții într-un ținut slab populat și cu o rețea urbană nedezvoltată, în comparație cu cea transilvăneană.

Ultima parte a cărții a beneficiat din plin de rezultatele cercetărilor de la biserica Bogdana din Rădăuți, prima necropolă domnească din Moldova (cf. *Biserica Bogdana – cheia arheologică a începutului de țară*, p. 377-412).

Notabil, lucrarea mai beneficiază de o bogată ilustrație alb-negru și color și de rezumate și explicațiile planșelor în engleză și ucraineană.

Trebuie menționate și referințele bibliografice folosite, inclusiv contribuțiile aparținând istoriografiei sovietice, dar și lucrările recente ale cercetării ucrainene, autorul punând astfel la dispoziție un bagaj informațional remarcabil, care va genera discuții și polemici ample pe marginea acestor teme de interes național, central și est european.

În acest context conclusiv, nu trebuie uitate dificultățile de interpretare, întâmpinate până acum de către specialiști pentru soluționarea unor chestiuni legate de epoca migrațiilor în zona central și est-europeană, pe care colegul dr. Mugur Andronic a încercat să le rezolve cât mai concludent cu putință. Desigur, cercetările viitoare vor veni cu alte lămuriri, pro sau contra, asupra unor aspecte controversate și abordate în paginile volumului prezentat. Până atunci, dincolo de unele mici imperfecțiuni, monografia reprezintă prima încercare de acest fel în istoriografia românească și va rămâne un punct de referință în cercetarea științifică a Bucovinei istorice.

Octavian Liviu Șovan